

ONCE

coreografia i dansa

ANNE TERESA DE KEERSMAEKER ROSAS

UNA CONFRONTACIÓ COMPROMESA

christina thurner

Once es va estrenar el 27 de novembre de 2002 al Rosas Performance Space. Vint anys després de *Violin Phase*, el seu primer solo, Anne Teresa De Keersmaeker tornava a pujar sola a l'escenari. Les balades i cançons de protesta extretes del *Joan Baez in concert part 2* constitueixen el decorat musical d'aquest espectacle, que és alhora personal i universal. Anne Teresa De Keersmaeker recorre a un vinil publicat fa uns quaranta anys per confrontar les seves més profundes reflexions i qüestionaments sobre la relació entre l'individu i el món que l'envolta amb la veu vibrant de Baez, icona dels anys seixanta i pacifista compromesa.

Once, diu la ballarina en pujar a l'escenari. *Once*: també és la primera paraula de la primera cançó que es canta. *Once*: hi havia una vegada... Anne Teresa De Keersmaeker va sentir per

primera vegada el disc de *Joan Baez in concert part 2* quan era una nena. Va ser un regal en ocasió del naixement de la seva germana. Tot i que al principi no n'entenia les lletres, la van fascinar les melodies i la veu de la cantant. Aquell vinil, que més tard escoltaria i reescoltaria un nombre incalculable de vegades, constitueix la base de la coreografia *Once*, que balla ella mateixa. Després de *Violin Phase* (1981) i de *Solo for Vincent* (1997), és el tercer solo de la coreògrafa inscrit en el repertori de la seva companyia, Rosas.

La peça *Once* lliga les esferes privada i pública, el passat i el present. Igual que la cantant quan feia el concert el 1963, De Keersmaeker, quaranta anys més tard, està sola a l'escenari. La seva dansa és un comentari d'avui sobre les cançons d'ahir de Joan Baez, sobre la política d'aquell moment i la d'ara. De

Keersmaeker ens fa escoltar el disc de cap a peus, però amb intervencions específiques; mitjançant desplaçaments, gestos i mímiques, ella mateixa es mesura amb aquesta veu embolcalladora, amb els textos i les melodies –cançons folk, balades, cançons d'amor i de protesta. De vegades, la ballarina es deixa emportar del tot per la marea de notes; en altres moments, il·lustra els mots cantats amb gestos narratius; després, rebutja les harmonies i oposa als textos un comentari en moviment. De Keersmaeker balla també sobre els passatges en els quals parla Joan Baez i sobre els aplaudiments, com si es tractés de música. La ballarina apareix sempre com de costat, deixant l'espai central a la veu i als textos que es projecten al fons de l'escenari. El seu cos calla, en tensió, quan el cant de Joan Baez es fa urgent, i s'abaixa de volum quan el contingut demana una nova interpretació. Un important lapse de temps separa els solos de les dues artistes, i en aquest interval els temps realment han canviat. Les utopies del moviment pacifista dels anys 60, del qual Joan Baez va ser una icona, s'han ensorrat; la violència continua dominant avui i sempre. Les cançons que Joan Baez interpretava llavors en directe, sobre les quals Anne Teresa De Keersmaeker balla avui, tenen cadascuna la seva història i parlen d'esdeveniments que es remunten lluny en el passat però que avui encara ens toquen. La disposició particular de *Once* cospa aquesta multiplicitat històrica i obre al públic un espai de reflexió que fa perceptible la complexitat d'aquestes relacions.

We shall overcome, que Joan Baez va cantar el 1963 davant de 250.000 persones, n'és una imatge exemplar. La cançó va esdevenir l'himne del moviment a favor dels drets civils. El 1945 ja l'havien entonat els obrers en vaga del sector tabaquer; més tard se la van fer seva els estudiants xinesos o els sud-africans en lluita contra l'Apartheid. Així mateix, durant les cerimònies d'homenatge a les víctimes de l'atemptat terrorista de l'11 de setembre de 2001, el Harlem Boys and Girls Choir la va cantar al Yankee Stadium de Nova York, i es va retransmetre en directe per televisió. De manera que la multitud que entona aquest càntic no ha deixat d'augmentar des de 1963.

Anne Teresa De Keersmaeker reacciona a aquesta cançó rebutjant ostensiblement, a través de la música, aquest context històric establert. Respon a l'esdeveniment (mediàtic) de masses amb una intimitat accentuada; se'n desvia, talla progressivament el so i acaba cantant sola. De Keersmaeker confronta la veu potent de Joan Baez amb la seva pròpia veu, fràgil, i amb els seus moviments, que canvien constantment d'expressió; després d'un gest executat amb tota la puresa, es desmaia. D'aquesta manera, la coreògrafa mostra que els missatges polítics inequívocs que la cantant proclamava en aquell moment avui ja no són possibles de la mateixa manera,.

Però De Keersmaeker va encara més lluny, en la mesura que intervé en la dramaturgia del vinil de Joan Baez. Allà on la música hauria hagut d'aturar-se

definitivament, la coreògrafa afegeix una cançó que abans havia deixat de banda. Així, confronta directament dues cançons polítiques, les encara. El disc acaba amb *The Battle Hymn of the Republic*, el cant de reclutament dels Nordistes durant la Guerra de Secessió, que feia una crida, en nom de Déu, al martiri de la guerra d'alliberament. A *Once*, aquesta cançó va seguida de *With God On Our Side*, de Bob Dylan. El text de Dylan relativitza i arriba a invertir les paraules de l'himne bel·licista. Desemmascara aquesta crida a Déu, posant en evidència que aquest gest pot ser reiterat amb qualse-

vol finalitat, i conclou amb aquesta frase: "*If God's on our side / He'll stop the next war.*"

En ordre cronològic, la presa de posició de la coreògrafa és posterior a la de Baez i Dylan. En un joc de reverberacions que evoca el poder i la impotència, De Keersmaeker fa desfilar imatges de guerra sobre el seu cos depullat. Per una banda, aquestes imatges cobreixen el cos exposat; per una altra, la ballarina projecta la seva ombra sobre les imatges de guerra. Així, *Once* és un acte polític, el testimoni pacifista, ple de moviment i d'emoció, d'una no-violència resolta. ■

ONCE

coreografía e interpretación
ANNE TERESA DE KEERSMAEKER
ROSAS

**UNA CONFRONTACIÓN
COMPROMETIDA**

christina turner

Once se creó el 27 de noviembre de 2002 en el Rosas Performace Space. Veinte años después de *Violin Phase*, su primer solo, Anne Teresa De Keersmaeker subía de nuevo sola a escena. Las baladas y canciones de protesta extraídas del *Joan Baez in concert part 2* constituyen la escenografía musical de este espectáculo a un tiempo personal y universal. Anne Teresa De Keersmaeker recurre así a un vinilo aparecido hace aproximadamente cuarenta años para confrontar sus reflexiones y cuestiones más profundas sobre la relación entre el individuo y el mundo que la rodea, con la voz vibrante de Baez, ícono de los sesenta y pacifista comprometida. *Once*, dice la bailarina al subir al escenario. *Once*: es también la primera palabra de la primera canción que se escucha. *Once*: érase una vez... Anne Teresa De Keersmaeker escuchó el disco *Joan Baez in concert part 2* por primera vez cuando era niña. Fue un regalo dado en motivo del nacimiento de su hermana. Aunque al principio no comprendía los textos, quedó fascinada por las melodías y la voz de la cantante. Este vinilo, que ella tiene desde entonces y ha escuchado un número incalculable de veces, forma la base de la coreografía *Once*, que ella misma baila en persona. Después *Violin Phase* (1981), y *Solo for Vincent* (1997), es el tercer solo de la coreógrafa incorporado en el repertorio de su compañía Rosas.

La pieza *Once* conecta las esferas privadas y públicas, el pasado y el presente. Como la cantante en su concierto en 1963, 40 años más tarde De Keersmaeker está sola en escena. Su danza es un comentario del hoy sobre las canciones de ayer de Joan Baez, sobre la política de entonces y la de ahora. Nos hace escuchar el disco de prin-

cipio a fin, pero con intervenciones específicas; a través de desplazamientos, gestos y mímicas, se mide con esta voz que atrapa, con los textos y las melodías—canciones folk, baladas, canciones de amor y protesta. A veces la bailarina se sumerge completamente en el mar notas, por momentos ilustra las palabras cantadas con gestos narrativos; luego rehuye las armonías y opone a los textos un comentario animado. De Keersmaeker baila también sobre los tránsitos donde Joan Baez habla, así como sobre los aplausos, como si se tratara de música. La bailarina aparece siempre como de lado, dejando el espacio a la voz y a los textos proyectados en el fondo de la escena. Su cuerpo se calla, tenso, cuando el canto de Joan Baez se hace urgente, y disminuye el sonido cuando el contenido llama a una nueva interpretación. Un importante lapso de tiempo separa las apariciones de los solos de ambas artistas, y entretanto, el tiempo realmente ha cambiado. Las utopías del movimiento pacifista de los años sesenta, de las que Joan Baez era un ícono, se hundieron; la violencia prevalece aún y siempre. Las canciones que Joan Baez interpretaban en vivo, y sobre las cuales Anne Teresa De Keersmaeker baila hoy, tienen, cada una, una historia y hablan de acontecimientos anteriores que se remontan lejos pero que nos siguen afectando hoy en día. La particular composición de *Once* reúne esta multiplicidad histórica y abre al público un espacio de reflexión que vuelve perceptible la complejidad de esos relatos.

We shall overcome, que Joan Baez cantó ante 250.000 personas en 1963, ofrece una ilustración ejemplar. La canción se convirtió en el himno del movimiento en pro de los derechos civiles. Ya en 1945, los obreros huelguistas del sector del tabaco la cantaban; luego les tocó su turno a los estudiantes chinos o a los sudafricanos en lucha contra el Apartheid. Del mismo modo, en las ceremonias de homenaje a las víctimas del atentado terrorista del 11 de septiembre de 2001, fue cantada en el New Yorker Yanqui Stadium por el Harlem Boys and Girls Choir y se transmitió

en directo por televisión. De ese modo, la multitud que ha entonado esa canción no ha hecho más que aumentar desde 1963. Anne Teresa De Keersmaeker reacciona a esta canción rechazando ostensiblemente, a través de la música, el contexto histórico establecido. Ella responde al acontecimiento (mediático) de masas con una intimidad acentuada, se desvía, corta progresivamente el sonido y canta sola. De Keersmaeker enfrenta la voz potente de Joan Baez a su propia voz, frágil, y a sus movimientos, que cambian constantemente de expresión; después de un gesto realizado con pureza, se desvanece. La coreógrafa pone de manifiesto así que los mensajes políticos inequívocos que la cantante proclama hoy ya no son posibles bajo esa forma.

Pero De Keersmaeker va más lejos aún en la medida en que ella interviene en la dramaturgia del vinilo de Joan Baez. Allí donde la música habría debido efectivamente detenerse, la coreógrafa añade una canción que anteriormente había dejado a parte. Enfrenta así dos cantos políticos directamente uno con otro. El disco se acaba con *The Battle Hymn of the Republic*, la canción de adhesión de los Nordistas durante la Guerra de Secesión, que apelaban, en nombre de Dios, al martirio de la guerra de liberación. En *Once*, este canto va seguido de *With God On Our Side*, de Bob Dylan. El texto de Dylan relativiza y llega hasta a invertir las palabras de ese himno belicoso. Desemascara a ese llamado Dios poniendo de manifiesto que ese gesto puede reiterarse en cualquier final y concluye con esta frase: " *If God's on our side / He'll stop the next war.*"

En el orden cronológico, la posición de la coreógrafa sigue a la de Baez y a la de Dylan. En un juego tornadizo evocando el poder y la impotencia, De Keersmaeker hace desfilar imágenes de guerra sobre su cuerpo descubierto. Por una parte, estas imágenes cubren el cuerpo expuesto; por otra, la bailarina proyecta su sombra sobre las imágenes de guerra. *Once* es así un acto político, el testimonio pacifista en movimiento y emotivo de una no violencia resuelta. ■